

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра ПСИХОЛОГІЇ

На правах рукопису

РАЧКОВАН ОЛЬГА ДМИТРІВНА

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ І ЕМОЦІЙНОЇ
СФЕРИ ПІДЛІТКІВ

Спеціальність 053 Психологія
(код) (назва спеціальності)

Освітня програма Психологія
(назва)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:
Коваленко Тетяна,
докт. правл. наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри

№ 6 від 01.02.2022

Завідувач кафедри

(підпис) Людмила ПРІСНЯКОВА
(І'мя, ПРІЗВИЩЕ)

Дніпро, 2022

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра _____ психології
Освітній ступінь _____ магістр
Спеціальність _____ 053 психологія
Освітня програма _____ психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
психологія

Людмила ПРИСНЯКОВА

(підпис)

«10» лютого.2022 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

РАЧКОВАН ОЛЬГА ДМИТРІВНА

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

1. Тема роботи _____ «Особливості формування та розвитку і емоційної сфери підлітків».

2. Науковий керівник _____ доктор управлінських наук, професор

Тетяна КОВАЛЕНКО

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи на кафедру _____ 14.02.2022р

4. Мета кваліфікаційної роботи _____ Виявити і оцінити психологічні

особливості емоційної сфери, здійснити аналіз психологічних особливостей формування емоційної сфери підлітка.

5. Завдання випускної кваліфікаційної роботи

1. Провести аналіз літературних джерел, монографій, наукових статей, досліджень по розвитку емоційної сфери.

2. Конкретизувати поняття прихильність, емпатія, соціалізація особистості, соціальні емоції, отроцтво, емоційна компетентність.

3. Виявити специфіку виникнення кризи підліткового віку.

4. Провести діагностику за допомогою батареї обраних методик.

5. Здійснити аналіз результатів діагностики та сформувані висновки.

6. Виявити тенденції щодо учасників емпіричного дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Тетяна КОВАЛЕНКО докт.правл.наук..професор	28.09.2021	24.10.2021
Теоретичні розділи	Тетяна КОВАЛЕНКО докт.правл.наук..професор	15.10.2021	27.12.21
Емпіричні розділи	Тетяна КОВАЛЕНКО докт.правл.наук..професор	15.10.2021	19.10.2021
Аналіз та практичні рекомендації	Тетяна КОВАЛЕНКО докт.правл.наук..професор	11.11.2021	11.11.2021
Список використаних літературних джерел	Тетяна КОВАЛЕНКО докт.правл.наук..професор	15.11.2021	16.11.2021
Підготовка доповіді та презентації	Тетяна КОВАЛЕНКО докт.правл.наук..професор	20.01.2022	20.01.2022
Полання кваліфікаційної роботи	Тетяна КОВАЛЕНКО докт.правл.наук..професор	19.02.2022	19.02.2022

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вступ	Жовтень 2021р.	виконано
2.	I Розділ	Листопад 2021р.	виконано
3.	II Розділ	Грудень 2021р.	виконано
4	III Розділ	Січень 2022 р	виконано
6	Робота в цілому	Лютий 2022р.	виконано

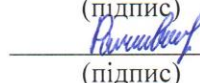
Науковий керівник

Тетяна КОВАЛЕНКО

(підпис)

Здобувач вищої освіти

Ольга РАЧКОВАН

(підпис)

Дата видавання завдання 29.09.2021 р

РЕФЕРАТ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ і емоційної СФЕРИ ПІДЛІТКІВ, здобувач вищої освіти РАЧКОВАН ОЛЬГА ДМИТРІВНА

Актуальність дослідження. В процесі соціалізації особистості відбувається формування емоційної сфери особистості і зокрема формування прихильності. В психологічних дослідженнях є певна кількість визначень прихильності як одного із етапів формування емоційної сфери.

Підлітковий вік характеризується, вченими, як перехідний, складний, важкий, критичний і має найважливіше значення в становленні особистості людини: розширюється обсяг діяльності, якісно змінюється характер, закладаються основи свідомої поведінки, формуються моральні уявлення. Це важкий період психологічного дорослішання дитини. У час бурхливого росту та фізіологічної перебудови організму у підлітків може виникнути відчуття тривоги, підвищена збудливість, знижена самооцінка. В якості загальних особливостей цього віку відзначаються мінливість настроїв, емоційна нестійкість, несподівані переходи від веселощів до смутку і песимізму. Прискіпливе ставлення до рідних поєднується з гострим невдоволенням собою .

У самосвідомості відбуваються значні зміни: з'являється відчуття дорослості - виникає пристрасне бажання бути або хоча б здаватися і вважатися дорослим . Фізичне змушнення дає підлітку відчуття зрілості, але у соціальний статус їх у школі і сім'ї не змінюється. І тоді починається боротьба за визнання своїх прав, самостійності, що неодмінно призводить до конфлікту між дорослими і підлітками. В результаті виникає криза підліткового віку .

Тому, в цей важкий для підлітка період важлива підтримка і розуміння з боку дорослих. Потрібно перебудовувати взаємовідносини з ним так, щоб він міг продовжувати гармонійно розвиватися. Ці відносини необхідно будувати на основі особистості підлітка, т.к. воно дасть можливість

передбачити, як він надійде в тій чи іншій ситуації, воно допоможе встановити справжні причини тих чи інших особливостей, і підкаже, що можна чекати від нього в майбутньому. Дорослі в результаті такого вивчення можуть цілком обґрунтовано і правильно встановити, в якому напрямку треба вести виховну роботу з подальшого формування особистості кожного школяра, які сторони і риси особистості школяра треба зміцнювати, розвивати, формувати. Найголовніше завдання вихователя - направити активність кожного підлітка в потрібному напрямку, на пізнання навколишнього світу, в першу чергу інших людей, на суспільно - корисну діяльність, на саморозвиток і самовиховання. Вивчення особливостей розвитку емоційної сфери відіграє важливу роль у вихованні підлітка . Це визначило актуальність теми .

Об'єкт дослідження : емоційна сфера особистості .

Предмет дослідження юсобливості формування емоційної сфери підлітків.

Мета дослідження: виявити і оцінити психологічні особливості емоційної сфери,здійснити аналіз психологічних особливостей формування емоційної сфери підлітка.

Гіпотеза - припущення про взаємозв'язок між розвитком емоційної сфери та прихильністю, емпатією, соціальним та емоційним інтелектом.

Комплексний підхід та специфіка об'єкта дослідження зумовили використання **теоретичних методів** (вивчення та аналіз наукової літератури з проблеми дослідження).

теоретичних (вивчення та аналіз наукової літератури з проблеми дослідження);

емпіричних (анкетування, спостереження, психодіагностика та метод оцінювання результатів діагностики).

математичної статистики для обробки одержаних експериментальних даних, через які визначалася значущість та надійність отриманих результатів.

Для реалізації мети й перевірки висунутої гіпотези були визначені такі **завдання дослідження:**

1. Провести аналіз літературних джерел, монографій, наукових статей, досліджень по розвитку емоційної сфери.
2. Конкретизувати поняття прихильність, емпатія, соціалізація особистості, соціальні емоції, отроцтво, емоційна компетентність.
3. Виявити специфіку виникнення кризи підліткового віку.
4. Провести діагностику за допомогою батареї обраних методик.
5. Здійснити аналіз результатів діагностики та сформулювати висновки.
6. Виявити тенденції щодо учасників емпіричного дослідження.

Проблема дослідження - виявити і оцінити психологічні особливості емоційної сфери особистості і дати їм загальну характеристику.

Теоретична і практична значимість: розкрита важливість формування емоційної сфери в підлітковому віці, підібрані методики вивчення емоцій, виявлено особливості розвитку емоційної сфери в підлітковому віці, розроблено рекомендації щодо створення умов правильного формування емоцій .

Психодіагностичне дослідження було проведене з використанням методик та тесту:

1. Методика « Чи здатні ви до прихильності ? »
2. Методика діагностики рівня змпатических здібностей Бойко
3. Тест «Аналіз своїх обмежень» («Ви самі»)
4. Діагностика реалізації потреби в саморозвитку
5. «Велика п'ятірка» особистісних якостей»
6. Торонтська шкала алекситимии (ТАБ)
7. Тест на визначення рівня Емоційного Інтелекту (Н. Хол.)
8. Опитувальник емоційного інтелекту «Емін» (Д.В.Люсин)

Методологічна база: робота базується на теоретичних дослідженнях Є.П. Ільїна, Б. І. Додонов , В.В. Нікандров, Є.К. Соніна, К.К. Платонов, О.М.

Леонтьев, Ф. Тайсон и Р. Тайсон, М.З. Лебединський, В.М. М'ясищев, Г.О. Фортунатов, Л.С. Віготський, МЛ. Дяченко, Л.О. Кандібовіч, Л.М. Веккер, В. Квін, П. Куттер, В. Вундт, У. Мак-Дугал, Дж. Уотсон, Е. Даффі., М. Мейер, Е. Клапаред, А. Маслоу, Б. Холод, Ф.Е. Василюк, В. Вільнос.

Проблема емоцій висвітлюється в багатьох підручниках з психології. У процесі виконання курсової роботи використовуються літературні джерела таких відомих психологів, Р.С. Немов, Ю.Б. Гиппенрейтер, Є.і. Рогов, Л.С. Віготський. Використовується також підручник «Основи загальної психології», автором якого є класик психології С.Л. Рубінштейн.

Методологічною та теоретичною основою дослідження слугували: принципи гуманістичного підходу до психокорекції (Г.О. Балл, А. Маслоу, К. Роджерс, В.О. Татенко, Т.М.Титаренко, В. Франкл, Е. Фромм, Т. С. Яценко, та ін.); методологія системного підходу до розуміння особистості (Л. Ф. Бурлачук, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, В.В. Рибалка, С.Л. Рубінштейн, С. О. Сисоєва та ін.) положення щодо завдань і методів практичної психології (Г.О. Балл, О.Ф. Бондаренко, С.Д. Максименко, В.Г. Панок, Н.А. Побірченко, Н. В. Чепелева, Т.С. Яценко та ін.); інструментарій особистісно-орієнтованого підходу у практичній психології (Г.О. Балл, М.Й. Боришевський, ТА. Зязюн, С.Д. Максименко, Н.Г. Ничкало, В.А. Семіченко, Н.В. Чепелева та ін.); біхевіористична концепція психіки (Б. Скінер, К. Спенс, Дж. Уотсон та ін.); теорія функціональних систем (П.К. Анохін); психологічні концепції образу «Я» суб'єкта (Р. Бернс, Е. Еріксон, ЕС. Кон, К. Роджерс, М'. Розенберг, Т.С. Яценко та ін.); концепції спілкування (Б.Г. Ананьев, О.О. Бодальов, В.М. М'ясищев та ін.).

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

- в центр уваги наукового дослідження поставлено феномен формування емоційної сфери особистості та розкрито механізми їх формування; здійснено науковий аналіз змісту та сутності прихильності, емпатії, емоційного інтелекту суб'єкта й можливостей їх корекції; доведено

наявність взаємозв'язку між умовними цінностями, психологічними захистами та об'єктними відношеннями суб'єкта;

- набуло подальшого розвитку знання про особливості впливу складових елементів емоційної сфери суб'єкта на процес соціалізації підлітка.

Практичне значення одержаних результатів. Результати й висновки дослідження дозволяють більш адекватно розуміти значущість феномену емоційної сфери особистості та її вплив на формування ідеалізованого «Я» особистості, що обумовлює соціально-перцептивні відступи від реальності. Результати дослідження сприяють розширенню можливостей майбутніх психологів-практиків у цілісному пізнанні психіки суб'єкта в процесі психологічної роботи.

Особистий внесок магістранта: по темі магістерської роботи було зроблено наступні публікації:

1. Пріснякова Л. М., Рачкован О. «Особливості формування емпатії у підлітковому віці», (с.170), The recommended citation for this publication is: Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2021. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mezhdunarodnaya-nauchnoprakticheskaya-konferentsiya-modern-scientific-research-achievements-innovationsand-development-prospects-25-27-sentyabrya-2021-goda-berlin-germaniya-arhiv/>.

2. Пріснякова Л. М., Рачкован О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ. The 2 nd International scientific and practical conference "Innovations and prospects of world science" (October 6-8, 2021) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2021. 642 p. (с. 379).

Структура роботи: Магістерська дисертація має три частини: теоретичну та емпіричну, висновки, список літературних джерел . В їх складі є: 15 таблиць, 23 рисунки. Загалом 175 сторінок та 121 літературне джерело.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ФЕНОМЕН ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІДЧИЗНЯНИХ ТА ЗАКОРДОННИХ ПСИХОЛОГІВ.....	23
1.1. Розвиток прихильності як одного з етапів формування емоційної сфери.....	23
1.2. Емпатія. Підходи, етапи, фази, особливості. Значення формування емоційної сфери.....	39
1.3. Соціалізація особистості та особливості розвитку соціальних емоцій.....	53
1.4. Феномен «емоційний інтелект» і його визначення.....	65
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ.....	76
2.1. Математична модель дослідження трансформації емоційної сфери особистості.....	76
2.1.1. Інформаційні моделі емоцій.....	76
2.1.2. Початкові передумови моделі.....	77
2.1.3. Інформаційне рівняння емоційного стану людини.....	80
2.1.4. Аналіз.....	82

2.2. Загальна	характеристика	підліткового	
віку.....			85
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ І			
ФОРМУВАННЯ ЄМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКІВ.....			
3.1. Методологічні	основи	наукового	
дослідження.....			105
3.2. Характеристика	методів	і	методик
дослідження.....			107
3.3. Учасники		емпіричного	
дослідження.....			115
3.4. Результати	емпіричного	дослідження	та їх
аналіз.....			118
3.4.1. Результати дослідження по методиці «Чи здатні ви до			
прихильності?».....			118
3.4.2. Результати по методиці діагностики рівня емпатических			
здібностей			
Бойко.....			123
3.4.3. Результати по тесту «Аналіз своїх			
обмежень».....			126
3.4.4. Результати по методиці діагностики реалізації потреби в			
саморозвитку.....			132
3.4.5. Результати по методиці «Велика п'ятірка» особистісних			
якостей.....			138
3.4.6. Результати по методиці Торонтська шкала алексітимії			
(TAS)....			143
3.4.7. Результати по опитувальнику емоційного інтелекту «ЄМІи»			
Д.В.Люсин).....			148
3.4.8. Результати по тесту на визначення рівня Емоційного Інтелекту			
(Н.			
Хол.).....			164

3.5.	Взаємозв'язок	результатів	восьмох
методік.....			169
ВИСНОВКИ.....			176
ПЕРЕЛІК	ДЖЕРЕЛ	ПОСИЛАННЯ	
.....			180

ВСТУП

Актуальність дослідження. В процесі соціалізації особистості відбувається формування емоційної сфери особистості і зокрема формування прихильності. В психологічних дослідженнях є певна кількість визначень прихильності як одного із етапів формування емоційної сфери.

Проблемами прихильності займалися: К.В. Шулейкіна, К. Ізард, Р. Шпиц, Ю.А. Макаренко, Л.И.Петраковская, Д. Берлінгем, У. Гольдфарб и

др; проблемами емпатії займалися : Э. Эриксон, Д. Хаксли, Б. Инельдер, К. Лоренц, М.Мид и Л. фон Бергаланфи, Н. Тинберген и др; проблемами соціального та емоційного інтелекта займалися: Волгаткина К.М., Горбунова Г.П., Дж. Мейер, П. Соловей, Д. Гоулмен, Р. Бар-он, Т.П. Березовска, К. Кеннон, Л. Моррис, Э. Ориоли, Д. Карузо, Д. Голман и другие.

Проблемами підліткового віку займалися Д.І. Фельдштейн, Л.І. Божович, В.С. Мухіна, Л.С. Виготський, Т.В. Драгунова, М. Каї, А. Фрейд. Підлітковий вік характеризується ними як перехідний, складний, важкий, критичний і має найважливіше значення в становленні особистості людини: розширюється обсяг діяльності, якісно змінюється характер, закладаються основи свідомої поведінки, формуються моральні уявлення. Це важкий період психологічного дорослішання дитини. У час бурхливого росту та фізіологічної перебудови організму у підлітків може виникнути відчуття тривоги, підвищена збудливість, знижена самооцінка. В якості загальних особливостей цього віку відзначаються мінливість настроїв, емоційна нестійкість, несподівані переходи від веселощів до смутку і песимізму. Прискіпливе ставлення до рідних поєднується з гострим невдоволенням собою .

У самосвідомості відбуваються значні зміни: з'являється відчуття дорослості - виникає пристрасне бажання бути або хоча б здаватися і вважатися дорослим . Фізичне змушнення дає підлітку відчуття зрілості, але у соціальний статус їх у школі і сім'ї не змінюється. І тоді починається боротьба за визнання своїх прав, самостійності, що неодмінно призводить до конфлікту між дорослими і підлітками. В результаті виникає криза підліткового віку .

Тому, в цей важкий для підлітка період важлива підтримка і розуміння з боку дорослих. Потрібно перебудовувати взаємовідносини з ним так, щоб він міг продовжувати гармонійно розвиватися. Ці відносини необхідно будувати на основі особистості підлітка, т.к. воно дасть можливість передбачити, як він надійде в тій чи іншій ситуації, воно допоможе

встановити справжні причини тих чи інших особливостей, і підкаже, що можна чекати від нього в майбутньому. Дорослі в результаті такого вивчення можуть цілком обґрунтовано і правильно встановити, в якому напрямку треба вести виховну роботу з подальшого формування особистості кожного школяра, які сторони і риси особистості школяра треба зміцнювати, розвивати, формувати. Найголовніше завдання вихователя - направити активність кожного підлітка в потрібному напрямку, на пізнання навколишнього світу, в першу чергу інших людей, на суспільно - корисну діяльність, на саморозвиток і самовиховання. Вивчення особливостей розвитку емоційної сфери відіграє важливу роль у вихованні підлітка . Це визначило актуальність теми .

Об'єкт дослідження : емоційна сфера особистості .

Предмет дослідження юсобливості формування емоційної сфери підлітків.

Мета дослідження: виявити і оцінити психологічні особливості емоційної сфери,здійснити аналіз психологічних особливостей формування емоційної сфери підлітка.

Гіпотеза - припущення про взаємозв'язок між розвитком емоційної сфери та прихильністю, емпатією, соціальним та емоційним інтелектом.

Комплексний підхід та специфіка об'єкта дослідження зумовили використання **теоретичних методів** (вивчення та аналіз наукової літератури з проблеми дослідження).

теоретичних (вивчення та аналіз наукової літератури з проблеми дослідження);

емпіричних (анкетування, спостереження, психодіагностика та метод оцінювання результатів діагностики).

математичної статистики для обробки одержаних експериментальних даних, через які визначалася значущість та надійність отриманих результатів.

Для реалізації мети й перевірки висунутої гіпотези були визначені такі **завдання дослідження**:

1. Провести аналіз літературних джерел, монографій, наукових статей, досліджень по розвитку емоційної сфери.
2. Конкретизувати поняття прихильність, емпатія, соціалізація особистості, соціальні емоції, отроцтво, емоційна компетентність.
3. Виявити специфіку виникнення кризи підліткового віку.
4. Провести діагностику за допомогою батареї обраних методик.
5. Здійснити аналіз результатів діагностики та сформулювати висновки.
6. Виявити тенденції щодо учасників емпіричного дослідження.

Проблема дослідження - виявити і оцінити психологічні особливості емоційної сфери особистості і дати їм загальну характеристику.

Теоретична і практична значимість: розкрита важливість формування емоційної сфери в підлітковому віці, підібрані методики вивчення емоцій, виявлено особливості розвитку емоційної сфери в підлітковому віці, розроблено рекомендації щодо створення умов правильного формування емоцій .

Психодіагностичне дослідження було проведене з використанням методик та тесту:

1. Методика « Чи здатні ви до прихильності ? »
2. Методика діагностики рівня зпатических здібностей Бойко
3. Тест «Аналіз своїх обмежень» («Ви самі»)
4. Діагностика реалізації потреби в саморозвитку
5. «Велика п'ятірка» особистісних якостей»
6. Торонтська шкала алекситимии (ТАБ)
7. Тест на визначення рівня Емоційного Інтелекту (Н. Хол.)
8. Опитувальник емоційного інтелекту «Емін» (Д.В.Люсин)

Методологічна база: робота базується на теоретичних дослідженнях Є.П. Ільїна, Б. І. Додонов , В.В. Нікандров, Є.К. Соніна, К.К. Платонов, О.М. Леонтьев, Ф. Тайсон и Р. Тайсон, М.З. Лебединський, В.М. М'ясіщев, Г.О. Фортунатов, Л.С. Віготській, МЛ. Дяченко, Л.О. Кандібовіч, Л.М.

Веккер, В. Квін, П. Куттер, В. Вундт, У. Мак-Дугал, Дж. Уотсон, Е. Даффі., М. Мейер, Е. Клапаред, А. Маслоу, Б. Холод, Ф.Е. Василюк, В. Вільнос.

Проблема емоцій висвітлюється в багатьох підручниках з психології. У процесі виконання курсової роботи використовуються літературні джерела таких відомих психологів, Р.С. Немов, Ю.Б. Гиппенрейтер, Є.і. Рогов, Л.С. Виготський. Використовується також підручник «Основи загальної психології», автором якого є класик психології С.Л. Рубінштейн.

Методологічною та теоретичною основою дослідження слугували: принципи гуманістичного підходу до психокорекції (Г.О. Балл, А. Маслоу, К. Роджерс, В.О. Татенко, Т.М.Титаренко, В. Франкл, Е. Фромм, Т. С. Яценко, та ін.); методологія системного підходу до розуміння особистості (Л. Ф. Бурлачук, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, В.В. Рибалка, С.Л. Рубінштейн, С. О. Сисоєва та ін.) положення щодо завдань і методів практичної психології (Г.О. Балл, О.Ф. Бондаренко, С.Д. Максименко, В.Г. Панок, Н.А. Побірченко, Н. В. Чепелева, Т.С. Яценко та ін.); інструментарій особистісно-орієнтованого підходу у практичній психології (Г.О. Балл, М.Й. Боришевський, ТА. Зязюн, С.Д. Максименко, Н.Г. Ничкало, В.А. Семіченко, Н.В. Чепелева та ін.); біхевіористична концепція психіки (Б. Скінер, К. Спенс, Дж. Уотсон та ін.); теорія функціональних систем (П.К. Анохін); психологічні концепції образу «Я» суб'єкта (Р. Бернс, Е. Еріксон, ЕС. Кон, К. Роджерс, М'. Розенберг, Т.С. Яценко та ін.); концепції спілкування (Б.Г. Ананьев, О.О. Бодальов, В.М. М'ясигцев та ін.).

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

- в центр уваги наукового дослідження поставлено феномен формування емоційної сфери особистості та розкрито механізми їх формування; здійснено науковий аналіз змісту та сутності прихильності, емпатії, емоційного інтелекту суб'єкта й можливостей їх корекції; доведено наявність взаємозв'язку між умовними цінностями, психологічними захистами та об'єктними відношеннями суб'єкта;

- набуло подальшого розвитку знання про особливості впливу складових елементів емоційної сфери суб'єкта на процес соціалізації підлітка.

Практичне значення одержаних результатів. Результати й висновки дослідження дозволяють більш адекватно розуміти значущість феномену емоційної сфери особистості та її вплив на формування ідеалізованого «Я» особистості, що обумовлює соціально-перцептивні відступи від реальності. Результати дослідження сприяють розширенню можливостей майбутніх психологів-практиків у цілісному пізнанні психіки суб'єкта в процесі психологічної роботи.

Особистий внесок магістранта: по темі магістерської роботи було зроблено наступні публікації:

1. Пріснякова Л. М., Рачкован О. «Особливості формування емпатії у підлітковому віці», (с.170), The recommended citation for this publication is: Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2021. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mezhdunarodnaya-nauchnoprakticheskaya-konferentsiya-modern-scientific-research-achievements-innovationsand-development-prospects-25-27-sentyabrya-2021-goda-berlin-germaniya-arhiv/>.

2. Пріснякова Л. М., Рачкован О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ. The 2 nd International scientific and practical conference "Innovations and prospects of world science" (October 6-8, 2021) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2021. 642 p. (с. 379).

Структура роботи: Магістерська дисертація має три частини: теоретичну та емпіричну, висновки, список літературних джерел . В їх складі є: 15 таблиць, 23 рисунки. Загалом 175 сторінок та 121 літературне джерело.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного теоретико-емпіричного дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1. Емоції - особливий клас психічних процесів і станів, пов'язаних з інстинктами, потребами і мотивами. І відображають форму безпосереднього переживання (радість, горе, страх і т.п.), значимість діючих на індивіда явищ і ситуацій для здійснення його життєдіяльності.

Емоції як специфічні суб'єктивні переживання іноді дуже яскраво забарвлюють те, що людина відчуває, уявляє, мислить, емоції являють собою один з найбільш явно об'являючихся феноменів його внутрішнього життя. Можна сказати навіть, що завдяки безпосередньому життєвому досвіду ці явища не тільки легко виявляються, а й досить тонко розуміються. Емоції пов'язані з вісцеральною діяльністю індивіда. Емоції - постійні супутники людини, що роблять вплив на його думки і діяльність.

Фактори емоційної природи регулярно ускладнюють встановлення контакту між індивідом і групою.

2. Прихильність - це почуття близькості, яке базується на симпатії до кого-небудь. Прихильність - це особлива емоційний зв'язок між двома людьми. Формування прихильності впливає на особливості емоційної поведінки, необхідного для підтримки тісному зв'язку з близькою людиною.

Прикладами поведінки, що демонструє прихильність, є переважно звернення уваги, дотики, обійми, крики і плач за відсутності певної людини, а також посмішка в його присутності. По-перше, це дані ряду вчених щодо впливу сепарації (розділення) дитини та матері (Р. А. Шпітц, Дж. Боулбі, Д. Берлінг, У. Гольдфарб). Наступний напрямок, що поповнив теорію прихильності, представлений роботами етології (К. Лоренц, Р. Хайнд, Н. Тінберген). Значний внесок у вивчення прихильності внесли дослідження Мері Ейнсворт (М. Ainsworth), що входила в групу дослідників, яку очолював Д. Боулбі.

3. Емпатія може бути розглянута як афективна (емоційна) форма ідентифікації. Якщо при ідентифікації стан іншої людини визначається на основі раціональної інтерпретації, то при емпатії — на основі емоційного співпереживання. Емпатія пов'язана з прийняттям іншої людини такою,

якою вона є. Її також називають емоційним резонансом на переживання іншої людини.

У вітчизняній психології зроблено досить ґрунтовний історичний огляд зарубіжних досліджень емпатії Т.П.Гавриловою. Як складну багаторівневу властивість особистості вивчає емпатію і О.А.Орищенко.

4. Інші психологи розділяли критику Г.Олпортом ідеї У.Мак-Дауголла про емоційне зараження як основний механізм симпатії. Так,

Г.Олпорт, не заперечуючи наявності механізму зараження, вносить умовно-рефлекторну поправку, яка дозволяє ставити питання про наслідки дитини симпатії шляхом досягнення схожості між досвідом суб'єкта і об'єкта.

Емпатія базується на почуттях, а переживання іншої людини не залежить від інтелектуальних здібностей.

А.П. Василькова характеризує високоемпатійних особистостей як м'яких, доброзичливих, комунікабельних, емоційних, високоінтелектуальних; низькоемпатійних - замкнених і недоброзичливих.

5. Г. Джерекі, А.П.Коняєвої, Л.В.Попової Л.О.Петровської (соціальні здібності), К.О. Абульханової, Г.С. Васильєвої (соціально адаптивний потенціал особистості), О.О. Бодальова (комунікативна компетентність), Е.Торндайка, Ч. Ханта, Д. Гілфорда, Ю.Н. Ємельянова, А.Л.Южанінової, Д.Гоулмана, Д.Майєра, Е.Л.Носенко, П.Саловей (соціальний та емоційний інтелект), Л.І.Уманського, Л.М. Попової, (лідерська обдарованість). А.І.Савенков пропонує, користуючись виділеними критеріями, розробляти процедури виявлення та кількісної оцінки кожного з позначених параметрів соціального інтелекту.

Л.І. Уманський, М.О. Холодна й ін. прирівнюють соціальний інтелект до практичного мислення, визначаючи соціальний інтелект як "практичний розум", спрямований від абстрактного мислення до практики. Проблема соціального інтелекту піднімалась також в працях І.М.Киштимової, Н.С.Лейтеса, А.С.Прутченкова, В.Е.Чудновського та ін. Зокрема, в

експерименті І.М. Киштимової щодо розвитку креативності школярів відзначається значне підвищення всіх показників соціального інтелекту при позитивній динаміці рівня креативності. Таким чином, творча особистість більшою мірою здатна до розуміння й прийняття інших й, отже, до успішності в спілкуванні й адаптивності в соціальному середовищі

6. Емоційна компетентність пов'язана з емоційним інтелектом й заснована на ньому. Емоційний інтелект, на їхню думку, включає в себе 4 частини: 1) здатність сприймати або відчувати емоції (як свої власні, так і іншої людини); 2) здатність направляти свої емоції в допомогу розуму; 3) здатність розуміти, що виражає та чи інша емоція; 4) здатність управляти емоціями.

Дещо вужче пропонує розглядати емоційний інтелект російський психолог Д.В. Люсин. У його трактуванні це "... здатність до розумінню своїх і чужих емоції і управління ними". При цьому підкреслюється, що здатність розуміти емоції та управляти ними може бути звернена і на власні емоції, і на емоції інших людей.

7. Також можна зробити висновок про те що в підлітковому віці: є дуже велика емоційна збудливість, тому підлітки відрізняються запальністю, бурхливим проявом своїх почуттів, пристрасністю: вони гаряче беруться за цікаву справу, пристрасно обстоюють свої погляди, готові «вибухнути» на найменшу несправедливість до себе і своїх товаришів; зокрема, підлітки довго не забувають образи; виникнення переживання не тільки з приводу оцінки підлітків іншими, але і з приводу самооцінки, яка з'являється у них в результаті зростання їх самосвідомості; в є сильно розвинене почуття на приналежності до групи, тому вони гостріше та болючіше переживають несхвалення товаришів, ніж дорослих або вчителя; часто з'являється страх бути відкинутим групою; прихильність в підлітковому віці з родини переходить в середовище.

8. Системний аналіз дав можливість виділяти внутрішні і зовнішні змінні, якими, описується стан поведінки людини. У разі однієї координати

простору поведінки і двох координат простору управління приходимо для опису стану індивідуума до катастрофи типу складання. Зупинимося дещо детальніше на методології виведення рівнянь стану людини як складки.

9. Математичне моделювання тих, що відбуваються у світі різноманітних явищ і процесів ґрунтовано на "тонкій грі безперервного і дискретного". Особливості, біфуркації і катастрофи якраз і характерні для опису процесів виникнення дискретних структур з безперервних, що особливо видно для живої матерії. Методи теорії катастроф на відміну від математичного аналізу Ньютона дають можливість досліджувати стрибкоподібні переходи, раптові якісні зміни - те, що відомим класичним методам піддається важко. Можливість описати і спрогнозувати за допомогою універсального методу теорії катастроф технічні аварії, природні і соціальні катаклізми, приголомшливі світ у кінці 20 - го віки, створило* думку про всемогутність цієї теорії. Проте стосовно соціальних явищ, особливо до всього, що стосується опису як діяльності людини, так і переробки його пам'яттю інформації (що поступає і створюваною), складність складання відповідних математичних моделей не призводила до яких - те особливим успіхам. Більше того, видима легкість обійти цю трудність шляхом знаходження відображення, що цікавиться, іноді призводить до сумнівних результатів, що незаслужено кидають тінь на саму теорію катастроф.

10. Таким чином, гіпотеза дослідження підтверджена. Усі завдання дослідження виконані. Мета дослідження досягнута.